

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

20 JANUARI
1947

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

20e JAARGANG
Nº 1

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

DICHTERSWONINGEN TE UTRECHT.

VI. Jacobus Bellamy.

Op 19 Maart 1782 doet de gewezen bakkersknecht Jacobus Bellamy (1757—1786) zijn intrede te Utrecht om er op kosten van anderen academisch onderwijs te genieten en dus, wat voor een armen jongen vanzelf sprak, voor predikant te studeeren.

Hij geniet van zijn nieuwe omgeving. Verrukt schrijft hij na zijn eerste bijwoning van het stadsconcert, dat toen werd gegeven in het koor van de destijds nog bestaande Mariakerk:

„Ik ben hier op het concert geweest, maar dat geeft wat anders als in Vlissingen! Het wordt gehouden in een groote en prachtige muziekzaal; ik geloof dat er wel dertig dames en nog meer heeren waren. De muziek was heerlijk! Dit maakt ook nog een onderscheid; bij ons moeten de toehoorders, om redenen, in het donkere zitten; maar hier waren, behalve de losse kaarsen, nog drie groote kroonen, zooals er in de kerk hangen, die allen verlicht waren”.

Ook met zijn kamer, „gehuurd tegen 70 gl. in het jaar... minder was ze niet te bekomen”, is hij ingenomen:

„Ik ben hier zeer wel naar mijn genoegen; ik woon op eene achterkamer, die ruim en luchtig is; uit mijn venster kan ik verscheiden heerenhoven zien, die achter de huizen der bureu zijn”. Deze kamer had hij gehuurd in den beddenwinkel van Teschenmaker op de Oudegracht nr. 198, bij de Gaardbrug, waar nu de firma Mobach is gevestigd. Hier kwamen de studenten „met gansche troepen” de trappen opstormen om den jongen dichter Zelandus, wiens verzen zij bewonderden, hartelijk te verwelkomen. Dadelijk nemen zij hem op in hun letterkundig studentengezelschap „Dulces ante omnia Musae”. Hij wordt er het middelpunt van een kring van literaire vrienden: Kinker, Rhijnvis Feith, Van Alphen, Van de Kastele, Cornelis van Lennep; later komt hierbij ook Van der Palm, den jonge predikant van Sint-Maartensdijk. Zij allen wilden onze letterkunde in nieuwe banen leiden. Van

Randschriften op Utrechtsche munten	4	Sterrebosch	2
Rau (Sebaldus), hoogleeraar	3	Stichting (De), „Het Utrechtsch Monumentenfonds”	81, 82, 83, 84
Ravesteyn (J. J. van)	67	Studentengezelschap (Letterkundig) Dulces ante omnia Musae	1
— (Jac. Versteegh, wed. v. Joh. Nagtglas, geh. m.)	67	Taets van Amerongen (Jhr. Mr. W. H.)	30, 31
Reland (Portret van professor A.)	5	Teschenmaker (Beddewinkel van)	1
Renswoude (Hendrik van), kruidenier	2	Toelast” („De), herberg	63
Republiek (Bataafsche) (Staatsrechtvorming in Utrecht ten tijde der)	94, 95, 96	Utrecht als bezette stad in 1672	22, 23, 24
Royen (Geertgen Jansdr. van). Zie: Royestein (Jacob Cornelisz. van)	4	— als stapelstad	70, 71
Royestein (Jacob Cornelisz. van) (Geertgen Jansdr. van Royen, geh. m. Jacob Cornelisz. van)	4	Utrecht (Albiobola) een grensvesting van het Romeinsche Imperium	73, 74, 75, 76
Romanvorm (Utrecht in) 15, 16, 71, 72	4	Utrecht in romanvorm	15, 16, 71, 72
Römer (Mr. G. H.), stadssecretaris	69	Utrechts ontwikkeling als koopstad	46, 47
Sandenburch, slot	14	Utrechtse meesters op de tentoonstelling der „Kunstschatten uit Weenen” in het Rijksmuseum	61, 62
Santen (Mechtelt Catharina van). Zie: Moulin (André du)	14	Van Gend en Loos	29, 30, 31
Sarcophaag van bisschop Bernulf (De)	89, 90	Vechten	74, 75
Schoonhoven	13	Vianen	13
Schutterij (Stads-)	2, 27	Vianen (Paulus van), schilder	62
Servet (Antoni), heelmeeester	37, 38	Vleuten (Bierbrouwerij te)	33
— (Michael), jurist, theoloog	37	Vorstendoop in de Domkerk	58, 59, 60, 61
en medicus	37	Vrede van Utrecht (Portretten van plenipotentiarissen op de)	5, 6
Servetstraat	36, 37, 38, 39	Vreeswijk (De Hervormde Kerk te)	79, 80, 87, 90, 91, 92
Solms (Amalia Utrechtia van)	58, 59, 61	Wachendorff (Mr. C. A. van)	67
— (Henricus Trajectinus van)	58, 59, 60, 61	— (Adriana Catharina van Oort, geh. m. Mr. C. A. van)	67
Solms-Braunfels (Johan Albrecht van)	58, 59	Wapenhandel (Genootschap voor) Pro Patria et Libertate	2, 27
— (Anna Elisabeth gravin van Daun, Falkensteyn Broich, geh. m. Jan Albrecht van)	58, 59	„Weeshuispoort”	81
Spectator (Poëtische), tijdschrift	3	Willem III, koning van Frankrijk	94
Spoorweg te Utrecht (Honderd jaar)	6	Wonder (P. C.), kunstschilder	13
Staatsrechtvorming in Utrecht ten tijde der Bataafsche republiek	94, 95, 96	Wijk bij Duurstede	13
Stadsuitbreidingen in den laatsten tijd	48, 49	Zuylenstein, slot	14
		Zwaard (Eere-) aangeboden aan Dweight D. Eisenhower	87

hen leert Bellamy de groote Engelsche en Duitsche dichters nader kennen, maar hij geeft meer dan hij ontvangt: zijn rijk gemoed, frisschen geest, goeden smaak, zijn vroolijke luim en humor. Bellamy's voordracht van zijn verzen werd door allen, ook door Van der Palm, zeer geroemd.

Deze studenten waren vol geestdrift voor de patriotsche beweging, waarvan Utrecht toen het brandpunt was; ook Bellamy werd door hun vuur aangestoken. De patriotten wilden een algemeene volkswapening. In dezen geest wordt op 7 Februari 1783 de verwaarloosde Utrechtsche Stadsschutterij herschapen in een nieuw ingericht Genootschap voor Wapenhandel onder de zinspreuk Pro Patria et Libertate. Bij de oprichting spreekt Bellamy zijn patriotsche vrienden geestdriftig toe met een gedicht „Aan de Utrechtsche Burgeren”. Zelfs neemt hij deel aan hun exercities, die eerst in de stad werden gehouden op het plein van het Bisschopshof ter plaatse waar tot voor eenige jaren de bloemisterij van Van Lunteren was in de Servetstraat, later op het Sterrebosch, destijds nog een open veld. Zes nachten achtereen gaat Bellamy zelf op wacht, wat iets zegt voor een man als hij, die, hoewelforsch van gestalte en van een verbluffende spierkracht, een zwakke gezondheid had en aanhoudend leed onder pijnen.

Opgetogen schrijft hij, onder den verschen indruk van het „op-trekken, gelijk marcheren en heldhaftig vuren” der burgers in het Sterrenbosch, aan zijn meisje, Francine Baane, te Vlissingen: „Dat ging alles te boven, het beste regiment kon het niet beter doen. Alle de officieren hebben een monteering aan, en de grenadiers zijn onderscheiden door een roode en witte pluim op den hoed. Zij hebben met granaaten geworpen, de tranen stonden in mijne oogen. In Utrecht moeten de vijanden van ons vaderland beschaamd worden, en zien dat wij geen gewapende slaven behoeven”.

Tegelijkertijd schrijft hij aan een vriend: „Verbeeld u een lichaam van meer dan driehonderd burgeren, allen met nieuwe geweeren en sabels gewapend. Verbeeld u deze burgers, in de geregeldste orde te zien vuuren, en alles te doen wat een welingerigt regiment zou kunnen doen, er waren duizenden aanschouwers! uit alle omliggende plaatsen waren menschen gekomen, om deze afvuuring te zien, ik was ontroerd — verrukt — geheel buiten mij zelve, groote God! zeide ik bij mij zelve, mogten alle de burgers van Nederland zoo geoefend en gewapend zijn!”

Na de zomervacantie van 1783 gaat Bellamy samenwonen met Quint Ondaatje, den Utrechtschen volksleider der patriotten. Hij betreft dan de „kleine voorkamer met bedstede” bij Hendrik van Renswoude, kruidenier in de L. Nieuwstraat, nr. 18, welk huis

in 1880 geheel verbouwd is. Vlak daarnaast, waar nu een drukkerij is gevestigd, woonde Prof. Sebalduis Rau, wiens huis Bellamy dikwijls zal hebben bezocht, want diens zoon Sebalduis Fulco, later hoogleeraar te Leiden, was zijn zeer intieme vriend.

Onder Ondaatje dwingen de democraten te Utrecht de aristocratische regeering tot aftreden, 17 Oct. 1784 krijgt de stad haar volledig patriotsch bestuur. Bellamy's belangstelling in de beweging is dan reeds afgenomen, maar niet die in de literatuur, hij blijft zoeken naar een nieuwe groote nationale kunst. In 1784 richt hij met zijn Utrechtsche vrienden het tijdschrift De Poëtische Spectator (1784—1786) op, dat zich uitsluitend op critiek toeleigde en fel tegen de dichtgenootschappen optrad.

Doch reeds begint de dood zich aan te kondigen, de pijnen verergeren en Bellamy gevoelt, dat hij niet lang meer zal leven. Een zware verkoudheid sloop ten slotte dit jonge leven. Op 11 Maart 1786 sterft hij in de armen van een vriend, vier dagen later wordt hij 's avonds bij fakkellicht, zooals destijds bij deftige begrafenissen gebruik was, naar de Sint-Nicolaaskerk vervoerd. Vier koetsen en tal van studenten en burgers te voet volgden den lijkwagen. Niet alleen te Utrecht, maar door het geheele land maakte het vroegtijdig heengaan van dezen talentvollen jongen man diepen indruk.

Van Bellamy's gedichten is het meest bekend gebleven zijn aan het Zeeuwsche volksleven ontleende vertelling Roosje, dat in de meeste schoolbloemlezingen is opgenomen. Het ontstond door een afspraak van Bellamy met zijn vriend Rau om elk een gedicht van het sentimenteele genre te schrijven, Rau schreef toen de ridderromance Eward en Elize.

Bellamy's overige gedichten worden niet meer gelezen, zij zijn niet van blijvende schoonheid. Toch hebben zijn verzen door hun frischheid en losheid groote diensten bewezen aan de ontwikkeling der poëzie, want Bellamy brak met alle onnatuur en deftigheid. Bovenal heeft de Poëtische Spectator door zijn critieken grooten invloed geoefend: dit tijdschrift werd de wegbe-reider voor ons voornaamste tijdschrift, De Gids.

In 1825 is aan de pilaar vóór Bellamy's graf in de Klaaskerk een witmarmeren gedenksteen met zwartmarmeren rand ingemetseld, welke tot opschrift draagt: Aan Bellamy, door eenige zijner Zeeuwsche landgenooten, studenten aan de Utrechtsche Hoogeschool. 1825.

Op 4 Aug. 1880 sprak Ds. L. Schouten te Utrecht in een brief aan Ds. Loeff te Dordrecht den wensch uit, dat in Bellamy's sterfhuus een kleine gedenksteen zou worden geplaatst.

Deze wensch is toen niet in vervulling gegaan, maar zou dit nog niet kunnen gebeuren?

KLEINE MEDEDEELINGEN.

Aan den bijbel ontleende randschriften op Utrechtsche munten der middeleeuwen. — De Leuvensche hoogleeraar J. Vandervorst heeft in de *Revue Belge de numismatique et de sigillographie* (XCII-1946, blz. 39-76) een opsomming gegeven van „Les emprunts bibliques dans la numismatique des Pays-Bas jusqu'à la fin du XVIIe siècle”.

Het zijn volgens den schr. vooral de pausen geweest, die de kennis der heilige schrift hebben bevorderd door een aantal bijbelsche uitspraken op de voor hun geslagen muntstukken te laten plaatsen. En in deze streken waren het zijne plaatsvervangers, de bisschoppen, die dit voorbeeld op de gewestelijke munten hebben gevolgd. Op Utrechtsche geldsoorten voorkomende, staan 16 randschriften in de lijst vermeld, welke alfabetisch naar het eerste woord van den zin zijn gerangschikt. In een bijgevoegde literatuur-opgave worden 27 werken genoemd, die den samensteller voor het bijeen brengen zijner gegevens hebben gediend. Aan die opgave ontbreekt de *Catalogus* van het historisch museum der stad (Utrecht, 1928). Indien ook deze *catalogus* benut ware geworden, dan zou de lijst wellicht vollediger zijn geweest. Het Centraal museum bezit een zeer groote verzameling munten van de bisschoppen van Utrecht, welke in den genoemden *catalogus* (bldz. 292-375; nrs. 1770-2224) zorgvuldig beschreven zijn. E.

Mabuygen of Mabuse? — Een grafzerk, die in 1944 in het westelijk gedeelte der St. Nicolaaskerk werd gevonden en thans in den tuin van het Centraal museum is opgesteld, gaf dr. R. van Luttervelt aanleiding,

om na te gaan of het inschrift van dezen steen bevestiging geeft van het indertijd door mr. S. Muller Fz. geuite vermoeden (*Oud-Holland* XXXIV—1916, blz. 149—154), dat de schilder Jan Gossaert van Mabuse of Maubeuge tot het Utrechtsche geslacht Van Maubuygen van Royestein zou hebben behoord. Mabuse leefde van omstreeks 1470 tot 1541, was een leermeester van Jan van Scorel en heeft een deel van zijn leven in Utrecht doorgebracht.

De steen draagt de namen en wapens van Herman Jzn. van Essen. † 1572, van diens schoonzoon Jacob Cornelisz. van Mabuygen en van Royestein, gehuwd met Margriet van Essen, en van den kleinzoon der twee laatstgenoemden, Jacob Cornelisz. van Royestein, † 1624, die met Geertgen Jansdr. van Royen getrouwd is geweest.

Mr. Muller deelde mede, dat onder de talrijke Franschen en Walen, die aan het hof van bisschop David van Bourgondië te Wijk bij Duurstede verbonden waren, een zekere Jacop van Maubeuge als „kokenmeester” voorkomt. Diens naam komt in stukken uit den tijd van 1460 tot 1480 voor en hij had een zoon Johan, die omstreeks 1482 Roedensteyn in vrijen eigendom van den bisschop ontving, van welke „huysinge en hofstede” de ouders de inkomsten hadden genoten. Johan kan, volgens mr. Muller, een broer van den schilder Gossaert zijn geweest. Deze veronderstelling is echter nooit bewezen en daarom ook niet algemeen aanvaard. Dr. Van Luttervelt sluit zich nu bij de twijfelaaars aan, omdat het zeer onwaarschijnlijk mag heeten, dat Jacop van Maubeuge twee zijner zoons, die

beide volwassen zijn geworden, respectievelijk Johan, later van Roedensteyn, en Jan (Jehan, Jennyn) Gossaert liet doopen. En men moet als zeker aannemen, dat Johan van Roedensteyn niet dezelfde persoon als de schilder is geweest, want nimmer heeft de laatste, blijkens archivalische gegevens, den naam „Van Roedensteyn” gevoerd. Johan van Roedensteyn of Royestein nu moet een voorvader (grootvader?) geweest zijn van Jacob Cornelisz. (van Mabuygen ende) Van Royestein, den man van Mergriet van Essen. Voor verdere bijzonderheden, ook van graf en van zerk, wordt naar het opstel, dat in *De navorscher* (XCI—1946, blz. 113—117) is opgenomen, verwezen. E.

Johan George Colasius. — Aan een in perkament gebonden boekje in klein kwarto formaat, dat in het gemeente-archief wordt bewaard, heeft dr. R. van Luttervelt, zoowel aan de daarin voorkomende teekeningen als aan den teekenaar van die roodkrijt-medailleurs, in *Historia* (X-1944, blz. 73—80) een beschouwing gewijd. Die teekeningen stellen „afbeeldsels van plenipotentiarissen op de vrede handeling te Uijtrecht met eenige van haare principaalen” voor, portretten dus van gezanten en van hunne vorsten op het in 1713 te Utrecht gehouden vredescongres. Blijkens de signatuur, die op slechts één der portretten (nr. 34) voorkomt, zijn ze door Johan George Colasius geteekend. Colasius is een tot nu toe weinig bekend kunstenaar; wanneer hij werd geboren is niet overgeleverd, evenmin is zijn sterfdatum bekend. Hij werkte te Utrecht in de eerste helft der 18e eeuw; in 1735 en 1736 is hij hier voorgedragen als deken van het

schildersgilde. Hij schilderde elf portretten van Utrechtsche professoren, die thans nog in de senaatszaal der universiteit prijken. In het centraal museum wordt een gesigneerd medailonportretje in olieverf, den oriëntalist professor A. Reland voorstellende, van hem bewaard; het rijksmuseum te Amsterdam bezit van zijn hand een ovaal levensgroot portret van Hieronymus Josephus Boudaen. Ook in particulier bezit bevinden zich portretten van den meester, naar sommige zijn kopergravures vervaardigd. Colasius schijnt dus in zijn tijd de „officieele” portretschilder van Utrecht geweest te zijn; hij had hier weinig concurrentie. De ietwat gelikte olieverfportretten toonen ons Colasius als een meester van middelmatige capaciteiten. Hij gaf wat hij zag, zonder hogere aspiraties. Andere werken dan portretten zijn niet van hem bekend.

Het boekje in het Utrechtsche gemeente-archief is het vroegste werk, dat van den kunstenaar aangewezen kan worden; het leert hem als een degelijk, ietwat academisch teekenaar kennen. Met zijn scherp gepunte stift zet Colasius, zonder zich ooit te vergissen, korte, krachtige lijnen op het papier. De gezichten van de afgebeelde personen zijn soms fijn beschaduwd, de stofuitdrukking van hun kleeren is goed, de compositie van de medailleurs doorgaans juist. De gelijkenissen schijnen meestal raak getroffen te zijn. Al naar het hem goed leek, heeft de kunstenaar een zekere zwier of bezadigde ernst in de portretten weten te leggen. De teekenaar heeft de portretten echter niet naar het leven gemaakt, doch naar afbeeldingen die hem ter beschikking stonden; daarop wijzen de groote onderlinge verschillen der afbeeldingen. Deze op-

vattingen van den schr. zijn door een negental reproducties gedemonstreerd, terwijl het meerendeel der voorgestelde personen geïdentificeerd is. E.

Honderd jaar spoorweg in Utrecht.

— De honderdjarige aansluiting van Utrecht aan het toen nog kleine spoorwegbedrijf in Nederland, die op den 28sten December 1943 viel, is in den noodlottigen oorlogstijd zoo goed als onopgemerkt voorbij gegaan. Dat feit zou anders zeer zeker aanleiding tot een passende herdenking zijn geweest, omdat die aansluiting van ongewone beteekenis voor de ontwikkeling der stad is geworden. De uitgave van het maandblad was in die dagen juist onmogelijk gemaakt, zoodat „Oud-Utrecht” niet de verdiende aandacht aan die gebeurtenis heeft kunnen schenken. Slechts in het toen nog verschijnende tijdschrift *Spooren tramwegen* (XVI-1943, blz. 387-395) is een herinneringsopstel over „een eeuw spoorwegen in Utrecht”, van de hand van Ir. J. D. M. Bardet verschenen. Dat opstel wordt door een kaart der historische ontwikkeling van de spoorlijnen in en om de stad, verduidelijkt, en door vele afbeeldingen van vroegere en tegenwoordige gebouwen en emplacementen verlucht. Aan een verslag der openstelling van de eerste lijn, Amsterdam—Utrecht als onderdeel van den toenmaligen Rijnspoorweg, verbond de schr. een overzicht van de verdere verbindingen, die Utrecht tot het knooppunt der Nederlandsche spoorwegen hebben gemaakt. Tal van bijzonderheden vullen het algemeen overzicht aan en geven een indruk van de verkeersregelingen, waarvan de goede leiding de stedelijke welvaart op krachtige wijze heeft bevorderd. E.

BOEKAANKONDIGING.

R. van Luttervelt, *Schoonheid aan de Vecht*. Amsterdam, 1944. (88 blz. met pltn., afbn. en kaart). 80.

In dit deeltje der Heemschut-serie geeft dr. Van Luttervelt een beschrijving van de Vechtstreek zooals ze nu is, het nog altijd bekoorlijke landschap met zijne aaneenschakeling van buitenhuizen met tuinen aan en bij het bochtige water. Niettegenstaande er, vergeleken bij de 17de en 18de eeuw, veel moois en merkwaardigs, vooral onder den invloed van maatschappelijke verschuivingen in verval geraakte en ten slotte verdween, heeft het stroomgebied tusschen Utrecht en Muiden eigen schoonheid en sfeer behouden.

Aan een beschrijving van de, zij het ook in sterk gewijzigden vorm nog bestaande kasteelen en van hunne beteekenis in vroeger tijd, sluiten opstellen over het patricische buitenhuis in de 17de en in de 18e eeuw, de kleine buitenhuizen en de variaties op het gebruikelijke buitenhuistype aan. In een hoofdstuk over de nieuwe bewoners van de Vechtstreek wordt de geleidelijke overgang geteekend, die ontstond doordat de weinige kasteelheeren plaats maakten voor de vele rijke kooplieden uit Amsterdam. Na de tuinen en parken, de inrijhekken en de tuinkoepels, waarin zich ook de opkomst, den bloei en het verval van de Vechtstreek weerspiegelt, te hebben beschreven, zegt de schr. in zijn slotwoord, dat ondanks de vele veranderingen, in den loop der tijden aangebracht, de charme van de lieflijk kronkelende rivier met de oude kasteelen en buitenplaatsen langs haar oevers behouden bleef.

Om de bekoring van dit éénig-Hollandsche landschap ten volle te on-

dergaan, is het nuttig den inhoud van dit boekje in zich op te nemen, alvorens den tocht van Utrecht naar Muiden te beginnen. E.

Diakonessenhuis te Utrecht. Gedenkboek ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan. [Utrecht, 1945]. (94 blzn. met portrn., afbn. en grafn.). 80.

Het honderdjarig bestaan der inrichting, dat op den 4den November 1944 viel, werd wegens den oorlogstoestand in bescheiden vorm en in betrekkelijke stilte herdacht. Alleen werd dien dag een herdenkingsdienst in de Nicolai-kerk gehouden, om „in het midden der gemeente en in tegenwoordigheid van velen, die het werk onzer diakonessen en zusters waardeeren, God te danken voor Zijn wondervolle leiding”. Een jaar later, na bevrijding van den bezettingsdruk, kon de zegenrijke arbeid, die van het Utrechtsche huis is uitgegaan, ook op andere wijze in herinnering worden gebracht. Evenals bij de afsluiting van vorige vijf-en-twintigjarige tijdvakken het geval was geweest, werden ook nu de bereikte uitkomsten zonder smuk en zonder snoef in tekst en in prent weergegeven.

Aan de op 4 November 1944 gehouden toespraak van den voorzitter, ds. P. Veen, waarin de wording der honderdjarige wordt geschetst, sluit de „vijf en twintig jaren” een overzicht der laatste kwart-eeuw, van dr. S. L. Schouten aan, en dit hoofdstuk wordt weer aangevuld door een vertelling van zuster C. M. Haspels, die 33 jaar besturend zuster was, en hierin uitdrukking aan de sfeer van het huis heeft gegeven. Dr. M. A. van Melle, de geneesheer-directeur, schrijft over „Inwendige ontwikkeling”, welke in hoofdzaak de medisch-technische inrichting van het huis en de beteekenis van den diakonessen-arbeid binnen en

buiten dat huis belicht. Binnen dat kader valt ook zuster A. van Woensel Kooy's „honderd jaar operatiekamer”.

Ds. P. J. Roscam Abbing, de predikant van het huis, die er in de eerste plaats naar streeft, dat de patiënten bij hun vertrek iets van hooger orde meedragen, verklaart „een nieuwe loot”, de op den 15den October 1943 begonnen opleiding tot kerkelijke sociale werkster, de zuster die uit liefde namens de kerk komt: de zuster-diakones die uit wil gaan om den geestelijken nood van ons volk te helpen keeren. In „moeilijkheden en hoe ze werden opgelost”, vertelt de sedert 1944 besturende zuster M. J. C. Besselaar van de onder wijzigende omstandigheden af en toe vereischte veranderingen, vnl. in de arbeidsverdeling, en van de hulp aan velen, die slachtoffers van den bezetter en zijne handlangers dreigden te worden.

Nog vele bijdragen over onderdeelen van het omvangrijke arbeidsveld vullen den inhoud der bovengenoemde opstellen aan, geven mede een indruk van veler toegewijde medewerking. Alle zijn zij getuigenissen van de volbrenging eener taak, die haar drang tot daden aan liefde en offervaardigheid, aan diepe overtuiging en innerlijke geloofskracht ontleent. E.

P. P. Agter. *Een nieuw geluid in het oude Sticht. Honderd jaar drankbestrijding in de stad Utrecht*. Utrecht [1946]. (68 blzn. met portrn. en pltn.). 80.

Dit is een vlot geschreven en daardoor prettig te lezen boekje, te meer omdat de inhoud meer geeft dan de titel belooft. Behalve de honderdjarige geschiedenis der drankbestrijding in Utrecht, is het een beschavingsgeschiedenis der stad in de pas verstreken

honderd jaar. In het eerste hoofdstuk, dat over „de tijd, de stad en de mensen” gaat, wordt o.m. „Utrecht omstreeks 1845” puntig geteekend. De schr. schetst vervolgens „het begin”, waarin de oprichters, de oprichting en de eerste ontwikkeling der plaatselijke afdeeling van de Nederlandsche vereeniging tot afschaffing van sterke drank worden beschreven, om vervolgens den nieuwen tijd aan te kondigen en dan, wanneer de groepeeringsen in ons volk zich scherper hebben afgebakend, den nieuwen tijd door te laten breken. Het was den tijd, waarin de arbeidersklasse haar eigen weg leerde vinden, ook in het vereenigingsleven, en de burgerklasse de teugels moest overgeven. De aanvankelijk filantropisch gestemde leiding van bovenaf maakte plaats voor doelvaster streven van binnen uit, de matigheidsapostelen ruimden hun zetels voor geheel-onthouders, de drankbestrijding werd cultuurbeweging, en het is onder dit opschrift, dat de schr. het werk der organisatie met den toestand van Utrecht in 1945 in verband brengt. Die typeering van den tegenwoordigen tijd kan nu nog moeilijk anders dan in algemeenen zin en in grove trekken worden gegeven. E.

Kinderen in nood. De kindervoeding in de stad Utrecht in de noodwinter 1944—1945. [Utrecht, 1946]. (72 blzn. met afbn., grafn., tabn. en facs.) obl. 40.

De titel van dit boek zegt voldoende waarover de inhoud handelt. De commissie Kinderzorg geeft op deze wijze verslag, legt als het ware verantwoording af van haar onvolprezen arbeid in den laatsten oorlogswinter.

Het was op verzoek van de afdeeling

Utrecht van het Nederlandsche Roode kruis, dat de groote kerkgenootschappen (Roomsch-katholieken, Nederlandsch hervormden en Gereformeerden) gingen samenwerken, om verderen achteruitgang van den algemeenen gezondheidstoestand der kinderen en vooral van de opgroeiende jeugd te voorkomen. Hun geloofsgenooten hebben meegewerkt om dit werk te doen slagen, zowel door de inzet van hun eigen krachten als door hunne financieele bijdragen. Ruim 1100 medewerkers en medewerksters hebben dag en nacht klaar gestaan om hun taak voor de kinderbijvoeding, onder soms zeer moeilijke en levensgevaarlijke omstandigheden, te vervullen. En het I(nter) K(erkelijk) O(verleg) heeft met zijne groote organisatie aan het welslagen dezer jeugdverzorging krachtig meegewerkt.

In totaal kon een bedrag van f 202.200.— worden besteed, voor welk bedrag 773.785 liter voedsel, inbegrepen 86.147 broodmaaltijden (1 broodmaaltijd op 1 liter gesteld) werden verstrekt. Van 2400 in begin November 1944 was het aantal deelnemende kinderen tot ruim 40.000 in begin Juni 1945, toen de uitreiking van voedsel aan kinderen werd beëindigd, gestegen. Behalve de algemeene tekst, soms met ontroerende bijzonderheden, geven de tabellen en grafieken een overzicht in getallen en voorstellingen van het verloop van den machtingen, op grootsche wijze, in volle toewijding verrichten arbeid.

Het boek is een interessant document aangaande den strijd, die in Utrecht ook op deze wijze eendrachtig en met goed gevolg tegen den Duitschen onderdrukker en zijne helaas Nederlandsche handlangers is gestreden. E.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

20 FEBRUARI
1947

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

20 JAARGANG
Nº 2

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSTRAAT 20

IETS OVER DE OPGRAVINGEN IN DE V.M. WIJK C.

In zijn artikel over den Rijnloop in Utrecht, opgenomen in het Maandblad van 5 Augustus 1946, gewaagt Prof. Dr. P. W. A. Immink in het voorbijgaan van de opgravingen, die in de laatste jaren van gemeentewege zijn uitgevoerd in de voormalige wijk C.

Het is niet mijn bedoeling, in het onderstaande een verslag te geven van deze opgravingen; dit wordt immers nog verwacht van de deskundigen, die de wetenschappelijke leiding van het werk hebben gehad. Maar wel kan het zijn nut hebben, in afwachting van dat verslag enkele feitelijke bijzonderheden over het onderzoek meer algemeen bekend te maken.

Daarbij mag dan wel voorop gaan, dat het Prof. Immink zelf is geweest, die tijdens de oorlogsjaren, toen hij nog aan de gemeente Utrecht verbonden was, door volhardenden aandrang de opgraving aan den gang heeft weten te krijgen. En in de tweede plaats verdient vermelding, dat de mogelijkheid voor uitvoering van het werk destijds gevonden kon worden, doordat beschikt werd over de Kunstbeschermingsploeg onder leiding van het plaatselijk hoofd van den Kunstbeschermingsdienst, den opzichter (thans hoofdopzichter) der Gemeentewerken, W. Stooker. Deze ploeg heeft voor haar eigenlijke taak — het beschermen van de meest waardevolle monumenten bij onheilen tengevolge van den oorlog — gelukkig niet behoeven op te treden, maar is dank zij de verdienstelijke leiding van den heer Stooker, tijdens haar wachturen gebruikt voor allerlei nuttig werk in het belang van de monumentenzorg (kleine restauraties), van het historisch aanzien der stad (ontpleistering van gevels) en van de kennis van haar geschiedenis (opgravingen).

Toen de graving in het vroegere Oranjepark aan de orde kwam, had de Kunstbeschermingsdienst reeds aan enkele andere onderzoekingen in den bodem van onze stad medegewerkt. In 1941 hadden deze betrekking op den binnenhof van het voor-